SILBA

Napisao

LJUBIMIR JURIĆ

nadučitelj

Cijena 20 para

ZADAR

Brz. »Katol. hrvat. tiskarne«

1910

PREČASNOMU GOSPODINU

Don HINKU BRNETIĆU

ŽUPNIKU I DEKANU

HRV. KRALJEVSKOG GRADA

BIOGRADA

ROĐENOM SILBENJANINU

U ZNAK LJUBAVI I POŠTOVANJA

POSVEĆUJEM

U D i k l u, Koncem Kolovoza 1910.

Ljubimir Jurić,
nadučitelj.

Popratna riječ:

DA uredim ovu knjižicu o Silbi ponukala me je u glavnom ljubav, koju — i ako nijesam Silbljanin — ipak prema Silbi gojim, a to zbog uzor-čistoće, mirnoće i uredna življenja njezinih stanovnika.

Suviše, kad sam mjeseca kolovoza prošle godine u »Smotri Dalmatinskoj« u kratko opisao Silbu, mnogi iz Silbe molili su me, da im pošto bilo prodam ili darujem po jedan primjerak toga mjestopisa, koji da žele poslati svojim milim i dragim u dalekom svijetu.

Pošto im onda, radi nestašice tiskanih primjeraka, nijesam mogao želji udovoljiti, to evo činim sada tiskajuć ovu knjižicu.

Knjižica znam, da neće biti potpuna. Sakupio sam — u koliko mi bilo moguće — najglavnije podatke o Silbi, a neke mi je

dragovoljno dao gosp. Bartuo Supičić, opć. tajnik na Silbi, na čemu mu i sada moja najsrdačnija hvala.

Ja sam o Silbi napisao ovo, što sam sakupiti mogao, a tko sakupi više i bolje, slobodno neka tiska, široko mu papirnato polje!

U Diklu, koncem kolovoza 1910.

Ljubimir Jurić,
nadučitelj.

SILBA.

Motto: „Naša Silba zlatom siva,
i u njoj se raj uživa".

Silba je otok 29 morskih milja Zadru na sjevero-zapad. Staro ime ovoga otoka je *Selbo*, hrvatski se zove *Silba*, a talijanski *Selve*.

Otok Silba spominje se u povijesti u devetom vijeku. Godine 827. pripadao je općini Zadarskoj, a godine 1073., zadnje godine vladanja Petra Krešimira, po svoj prilici na molbu njegove sestre Cike, prve opatice sv. Marije u Zadru, općina Zadarska darovala ga je ondašnjemu samostanu sv. Marije, prigodom posvećenja njihove crkve u Zadru. (Neki hoće, da je samostan bio darovan 1027. g., a ne 1073.) Kasnije otok pade u vlast Mletačke republike, koja ga godine 1639. prodade za 12.350 dukata kapetanu Fani Soppe-u. Ne zna se pravo kako i kada otok je došao kasnije u ruke glasovite obitelji Mletačke *Morosini*.

Obitelj Morosini držala je Silbu kao svoj posjed do prve četvrti devetnaestoga vijeka. Pošto joj je poradi dalečine bilo teško upravljati ovim posjedom i primati dohodak u naravi, pogodi se sa stanovnicima Silbe godine 1770. neka joj davaju svake godine 2000 mletačkih lira. Svaka obitelj je plaćala razmjerno na zemlju, što je posjedovala. Silbljani su zvali taj dohodak *četvrtina*, jer je bila četvrti dio zemaljskih plodova, što su i drugdje kmetovi svojemu gospodaru davali.

Godine 1838. za 28.500 austrijanskih lira obitelj *Morosini* prodala je otok *Marku Ragusinu* iz Velikog Lošinja, koji se bijaše vratio bogat iz Amerike.

Buduć Silbljani davali u novcu svoj dohodak prvašnjem gospodaru, mislili su tako davati i novomu, ali se ovaj — buduć stanovao u Lošinju *blizu Silbe* — opre tomu i zahtjevao je četvrti dio zemaljskog ploda u naravi.

Nastala je zato parnica, koja je trajala 13 godina i Ragusin napokon odluči prodati otok istim Silbljanima, koji su ga i kupili, plativši svaki sarazmjerno, po svom posjedu, a svi skupa 5.025 bavarskih talira.

Na 19 ožujka 1852. prispjela je na Silbu vijest, da je otok od svojih lenskih gospodara otkupljen ugovorom sklopljenim u Zadru sa Ragusinom kod javnog bilježnika *Valerija de Ponte*, te su onda Silbljani odlučili neka se na uspomenu toga sretnoga događaja svetkuje sv. Josipa kao zavjetnu svetkovinu i neka se svake godine u taj dan

preko svete mise izmoliti dade na čast toga sveca »Oče naš« i »Zdravu Mariju«. Taj se zavjet od onda redovito svake godine ispunjava.

O postanku sela ne zna se tačno ništa. Priča se, a i vjerojatno, da su se prvi stanovnici nastanili bili na sjevero-zapadu današnje varošice, oko još opstojeće crkve sv. Ivana, koja je — između ostalih na Silbi — najstarija i po svoj prilici imala služiti za vršenje nabožnih dužnosti.

Ova je priča vjerodostojna i ima temelja na tome, što su najstarije kuće bile s one strane, a još se i danas vide ruševine prizemnih kuća.

Da je s one strane, t. j. oko crkve sv. Ivana, bilo najstarije selo dokazuje i to, što se priča, da je na mjestu gdje sada opstoji zatvoren i već srušen samostan Male Braće sv. Frane, prije opstojao samostan pustinjakâ sv. Antuna sa crkvom svete Marije, koga je nestalo god. 1412.

Nastojanjem nadbiskupa Bolli na mjestu ovog samostana pustinjaka bi sagrađen novi za Franjevce III. reda; ali kasnije dođe ovaj u ruke malobraćana. Za gradnje ovoga samostana pripomogli su braća Mate i Šime Paulina iz Silbe, a crkva bi posvećena od nadbiskupa Karamana god. 1750.

Početkom devetnaestoga vijeka bi ukinut samostan i prodan obitelji Paulina na Silbi, a crkva pako od iste obitelji bi darovana puku (općini) god. 1878. uvjetom, da je kroz godinu dana popravi i izbavi od propasti; a tako i bi.

Na južnjem kraju varoši diže se priličan zvonik i lijepa prostrana župska crkva sv. Marije sa 7 ukusnih oltara sagrađena otrag 60 godina.

U ovoj su crkvi i orgulje.

Sto manjih što većih crkava ima na Silbi šest, od kojih svaka broji nekoliko vjekova, osim župske, a sve su u prilično dobrom stanju. U njima je do 6 Rudolfinovih slika i jedna Ticijanova.

Kod župske crkve nalazi se i velika općinska gusterna, sagrađena na uspomenu 50.godišnjice vladanja Njeg. Veličanstva cesara i kralja Franje Josipa I.

Na jugu varoši, desetak časa hoda od župske crkve, stoji prilično velika crkva sv. Marka sa zvonikom i prostranim grobištem, u kojemu je, osobito u zadnje doba, sagrađeno dosta lijepih i ukusnih grobova. Od župske crkve pa do one svetoga Marka, u surazmjernom razmaku ima sedam lijepih bijelih kapelica, a u svakoj po dva stajališta *„puta od križa“*.

Crkvu sv. Marka nadogradio je godine 1638. Antun Ventura iz Silbe, kako svjedoči slijedeći natpis na njezinu pročelju:

SIGNOR MIO, HO DIMOSTRATO A VOI
ET HO ADEMPIUTO IL DESIDERIO MIO
IO ANTONIO VENTURA,
DELLA PRESENTE FABBRICA
ANNO DOMINI MDCXXXVIII.
DIE XXIII MENSIS JUINI.

Pripovijeda se, da je spomenutog Venturu na putu iz Mletaka snašla strašna oluja

na moru pod Silbom, i to ne daleko drage, što je ispod današnje crkve sv. Marka (Silbljani zovu dragu Pocutmarak t. j. Pod svetim Markom) i da mu je propalo sila blaga u more, što ga je vozio na glasovitim brodovima *Manzeram*. Zavjetova se sagraditi crkvu sv. Marka pođe li mu za rukom spasiti potopljeno blago.

More se utiša i on dade po dnu mora potezati mreže u koje i uhvati već potonulo blago, te sagradi crkvu. Priča se, da je sakristiju dao sagraditi na bizantinskoj kapeli, koja i dandanas se u Silbi nazivlje *Grčka kapela*.

Slika propetoga Isusa *naslikana* na drvenu križu, koji se još nalazi u dobrom stanju, kaže se, da je pripadala toj grčkoj kapeli. I doista još je moći vidjeti, da je opstojala zgrada gdje je danas oblačnica i zvonik crkve sv. Marka, te se ovo može smatrati spomenikom nekadašnjeg bizantinskog gospodstva na Silbi.

Kako bi gore rečeno, najstariji stanovnici Silbe prebivali su oko crkve svetoga Ivana. Predaja kaže, da su se — još za seobe Hrvata k jugu i k moru — najprije naselile tri obitelji: *Čuplija* (današnji Čupičić) *Magan* (Maganićevi su izumrli polovicom 17. vijeka) i *Mirvan*.

Stanovnici, koji stanuju u središtu sadanje varoši i blizu luke i obale što zovu *Žalić*, doselili su se kasnije, po svoj prilici u 16. vijeku. Priča se, da su došli iz Hrvatskog Primorja (Senja, Jablanca i t. d.) moguće za vrijeme *Uskoka*.

Na sjevero-istoku varoši stoji draga »Zaniski« (niski žal) zvana prije *„Lupeška*

dražica" po svoj prilici stoga, što su bjegunci iz Podgorja tražeći zakloništa na otocima, podalje na jugu nadošli u spomenutu dragu, a smatrajuć ih seljani kao *lupeže*, od kojih su mnogo zla trpjeli, nazvali su dragu tim imenom.

Stanovnici otoka *Silbe* u svako doba trpjeli su poradi položaja otoka, pripustljiva na koju mu drago stranu, svakoga zla i jada sa strane morskih hajduka (gusara).

Da se uzmognu Silbljani od gusara braniti sagradiše jake kule kao tvrđave nazvane *Kašteli*. Spominju se tri. Jednu od tih kula spominje u svojoj knjižici »Povjest Silbe« pomorski kapetan Bartuo Supičić (umro god. 1862), a to baš onu, čije se ruševine nalaze kod općinskog doma. Sagradio ju je Juraj Vinturić god. 1598. Četvornog je oblika, a po visoko na svakom zidu imađaše po dva četvorna prozora. Zidovi su završavali kruništem. Nekoliko stopa nad zemljom bijahu joj ulazna vrata, a u malom razmaku ispred njih stajale su kamene stube na koje se s vrata spuštao pokretni most. Na jugo-zapadnoj strani unutrašnjosti kule nalazila se čatrnja s vodom. Kaštel su većim dijelom razrušili drugom pelovicom devetnaestoga vijeka isti Silbenjani, budući postao pogibeljan. I od drugih dvaju kaštela ne opstoje danas nego ruševine.

Daljni dokaz, da su Silbljani morali uvijek biti na braniku protiv gusara jesu *stražarnice* po lukama, gdje se lakše iskrcati moglo. Jedna se stražarnica još vidi u luci „*Papratnici*", druga na »mulu«, treća u luci

sv. Ante (= u Portu. Ovđe je sjegurna luka sa pomor. svjetionikom), a ruševine se nekih još vide kod kapelice malo dalje župske crkve i pri crkvi sv. Ivana.

Sasvim tim, da su seljani puno pretrpjeli od gusarâ, ipak ovaj im je krasni položaj otoka vrlo koristio, jer se razvilo kod njih brodarstvo i mornarstvo, koje je na žalost danas sasvim propalo. Spominju se još kuće, koje su prošlih vjekova imale velikih brodova, koji su plovili van Jadranskog mora u Crno i Sredozemno more, a svi pod zapovjedništvom kapetana Silbanjskih. Kuća „*Brnetić*" bila je poznata u glavnim trgovačkim lukama sredozemnoga mora.

U sedamnaestom vijeku Silbljani su plovili jedrenjačama zvanim *Marsiliane*, a pak u osamnaestomu vijeku jedrenjačama nazvanim „*Manzere*" (od riječi manzo — vô) i *kastrere*, kojima su prevažali volove i vunjad sa istočnih obala Jadranskoga mora u Mletke.

„*Manzere*", kojih je bilo 38 na broju, bijahu veliki brodovi na 3 jadra, sadržine od 3500 starî (1 star = oko 63 kg.); „*Kastrere*", manje, na 2 jedra, od 1000 starî po prilici, a bilo ih je preko 60. Na početku prošloga stoljeća Francuzi uništiše to brodovlje.

Silba u brodarstvu bila je pred Lošinjem; imala je velikih brodova, valjanih i srčanih mornara i vrsnih kapetana. More je bilo ono polje, odakle su Silbljani crpjeli svoje blagostanje, te je nekada u opće pučanstvo živjelo u priličnom blagostanju; a to potvrđuje i stara izreka: »Silba zlatom siva, i u njoj se raj uživa«.

I ako su gotovo svi muškarci prebivali u tuđem svijetu radi dobiće, ipak su svim žarom svoga srca ljubili svoj zavičaj i pod stare dane vraćali se na stanovanje u Silbu držeć se one:

Je l' pomorac, je l' trgovac
Znojem i žuljima
Gdje na svijetu stekô novac
Sebi i svojima:
Gdje će bolje stečevinu
Uživati moć?
Valja mu doć na očinu,
Valja doma doć.

Ove se lozinke još i dandanas Silbljani vijerno drže. I dandanas ima na Silbi na stotine umirovljenih osoba razne časti i službe.

Od kada je para preotela mah, a plovidba na jedra stala dan na dan sve to više propadati, od tada je i Silbanjsko brodarstvo i mornarstvo propalo. Nestalo je zaslužbe, pa se čeljad razrojila po svijetu. Putuju u daleke krajeve svijeta, a mnogo ih ima u Americi, navlastito u republici Argentini. Današnja pako mladež najviše ulazi u državnu službu. (Ima mnogo: svjetioničara, sudbenih poslužnika, oružnika, državnih redara, financa i t. d.) — Silba je odgojila dobar broj svećenika (od kojih i 1 biskupa) i učiteljâ, ali najviše vrsnih pomoraca. Silbljani, kao pomorci, obično su ljudi štedljivi, iskusni i vrlo razgovorni. U svetačne dane svi su — bez iznimke — na gradsku obučeni, ponajviše u crno odijelo. Svak nosi ovratnik i ima uru na nikelnom, srebrnom, a nekoji i na zlatnom lančiću.

Danas nema narodne nošnje, koja se smetnula kod ženskih početkom prošloga vijeka, a sastojala se iz *pokarvače*, bijele na glavi, *tkanice* (pasa), *modre suknje* i *crnog bezrukavnjaka*. Muške se narodne nošnje nitko ne sponinje, a rek bi, da je nije ni bilo. Starije ženske u zadnje doba nosile su neku vrst crnog pustenog debelog šešira, ali je mlađi naraštaj to zabacio, a odijeva se prilično razkošno, gotovo gradski.

Mladež je čista, uljudna i veoma vesela; najmilija joj zabava *ples*. Plešu u kući, a imaju i svoj posebni narodni ples, nazvan *„Silbenjski"*.

Silbenjke su izvanredno okretne i štedljive. Muž po svijetu dobiva i šalje novac ženi, koja brižljivo štedi, marljivo obrađuje zemlju i redi kuću, a djeci je i otac i majka. One po više godina samotuju, buduć im muževi »trbuhom za kruhom« po svijetu, ali vanredna je rijetkost, da bi koja krenula po zlu putu. Poštenje im nada sve, a vijernost prama mužu čuvaju kao svetinju.

Stanovnici Silbe u opće vrlo su pobožni i umjereni ljudi. Na čistoću u opće muški i ženske osobito paze. Sve su im kuće zidanice, iz vana ožbukane i obijeljene, proviđene sobama i udobnim zahodom; većina njih gustjernom, čistim u živo ograđenim dvorom a i vrtom.

Milota je stupiti u njihove čedne sobice i kuhinju. U kući zidovi su lijepo ožbukani i obijeljeni, a pod je uvijek pomno pometen i opran. Postelje su uzor čistoće, a u kuhinji ne samo što je sve čisto i na svome mjestu, nego se sve, kao što i posudje na policama upravo sjaji.

Pa i cijela je varoš i izvanka uprav uzor čistoće.

Ugodna je šetnja: *po varoši*, *oko varoši*, put *mula* i „*Svetoga Marka*“ itd. Putovi su po varoši utrti, gotovo ravni i čisti. Ljeti ne duši prašina, a zimi ne smeta blato, jer svega toga nema. Kad šećeš rekao bi da nijesi na otoku, nego u kakovom primorskom gradiću.

U staro doba birao se je i krunio na Silbi „*seoski kralj*“. Izbor se je obavljao u seoskom zboru većinom glasova na Stjepandan dne 26 prosinca svake godine. Kraljeva vlast je trajala samo 12 dana t. j. od Stjepandana do Triju kralja. Kroz to bi vrijeme *krunom na glavi*, opkoljen od dvanaest vijećnika predsjedao seoskim skupštinama i dijelio pravdu. Zadatak mu bijaše: imenovati seoskog glavara, arambašu i poljske straže; odobriti seoski konačni račun minule i prirеđenje proračuna za nastajnu godinu. K tome bi sudio u svim tužbama i prepirkama, što bi se tijekom godine porodile. Taj lijepi običaj bi ukinut o prvoj četvrtini 19. vijeka, a mjedena se kruna i danas čuva u riznici župke crkve.

Silba broji oko 1200 stanovnika. Svi su po narodnosti hrvati, a po vjeri rimo-katolici. Župa je od starine *glagolska* i ako se sada na žalost *latina*. U župskom uredu do dvadesete godine prošloga vijeka rabila se hrvatština pisana glagolicom, a do godine 1851. u crkvenoj službi glagolica.

I današnje pučko narječje bogato je starohrvatskim riječima i oblicima.

U Silbi je sijelo hrvatske općine, kojoj pripadaju odlomci: *Silba*, *Olib*, *Premuda*, (Dlačnik), *Ist*, *Zapuntel*, *Brgulje*, *Molat* i *Skarda*.

Od 1. listopada 1907. Općinska uprava na svome pečatu rabi novi grb, koji je na temelju histor. podataka sastavio Veleč. don Vinko Rasol, rodom iz Silbe.

Novi grb, koji ima resiti ulazna vrata općinskog doma, uprav je krasan.

Opis grba:

Štit je sanitsko-trouglastog oblika uduben s desne i s lieve strane. Razdijeljen je na četiri polja i sastoji od više slika i boja. Slike su simbolične a prikazuju najglavnije predmete iz Silbanjske prošlosti.

Prvo polje resi srebrena boja, a znači svetu čistoću, djevičanstvo i poniznost. Na ovomu je polju slika sv. Josipa, a sijeća na dan 19. ožujka 1852. kada se je počeo svetkovati blagdan i općina odabrala ga svojim nebeskim zaštitnikom, a to stoga, što se toga dana doznalo na Silbi, da se je otok Silba otkupio od svojih lenskih gospodara.

Drugo polje jest crveno. Crvena boja znači kraljevsku čast, ljubav naprama Bogu i iskrnjemu i pravednost. U ovom polju naslikama je *mjedena kruna*, koja sijeća na krunu, kojom se je krunio Silbanjski seoski kralj.

Treće polje plave je boje, Plava boja znači bdenje, jakost, pobjedu i ljubav domovine. U ovomu je polju slika triju najvećih kula (kaštela) a uspomena je na *Kaštele* što

su stari Silbljani bili sagradili da se brane od navale morskih hajduka (gusara).

Četvrto polje naravne je boje, a slika u ovome polju predstavlja „*Manzeru*“ brod iz osamnaestoga vieka.

Taj brod sjeća na ono vrijeme, kada je Silbanjska trgovačka mornarica bila u najboljem cvatu.

Osim općine, još je na Silbi dvoraz. mješov. opća pučka škola, Dekanatski ured, Hrvatska čitaonica »Bog i otačbina«, Potrošno-Obrtna zadruga, Oružnička i financijalna postaja, carinarski i lučko-zdravstveni ured. Javna dobrotvornost, Lloydovo, Ugarsko-Hrvatskog i parobrodarskog društva »Dalmatia« otpravništvo, tvornica za priređivanje srđela u kutijam, četiri prodaje duhana, udobna gostiona, desetak dućana itd.

U sredini varoši uzdiže se oko triestak metara visok *Toranj*, koji je vlasništvo obitelji Marinić, a s njega se uživa divan pogled po ubavoj okolici.

Na Silbi se može naći u najam baš udobnih i zdravih stanova uz sasvim čednu najmovinu, buduć im vlasnici po svijetu ili drugđe u službi nastanjeni. Ima i dosta pitke vode.

Silba je u svagdanjoj svezi, sa *u* i *iz Zadra*, a to parobrodom društva »Dalmatia«, a nekoliko puta na sedmicu i onim Lloyda i Ugarsko-Hrvatskog društva.

Na Silbi ima uprav krasnih naravnih kupališta, a dno im je sama sitna pržina. Osobito je krasno kupalište u „*Sotorišću*“ odmah na jugu uz samu varoš.

Na glasu je Silbanjski sir i vuna, a do nazad desetak godina bilo je na glasu i Silbanjsko grožđe, koje je sasvim rano — već koncem mjeseca srpnja — dozrijevalo i širom naše carevine, pa i dalje, razašiljalo, a tako i sir.

Sir se još — dapače i u većoj množini — pravi, dok lozu svu uništio žiložder. Svijet je posadio nešto amerikanske loze i još sadi.

Loza am. uspijeva prilično. Na Silbi rodi i sasvim dobra vrst smokava, poput onih grčkih.

Od god. 1908. počeo se uzgajati duhan, koji prilično uspijeva, a svake godine ima oko 80 gojitelja.

Zdravstveno je stanje na Silbi veoma povoljno.

Kroz godinu ne bude više od 2 po sto slučaja smrti.

Na Silbi ima liepi broj staraca, koji „*dobro nose*“ na svojim ledjima 80 i više godina. A što bi bilo, da ih ne ubije more i teški mornarski život?

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU
PRIRODE
SILBA, 1991.